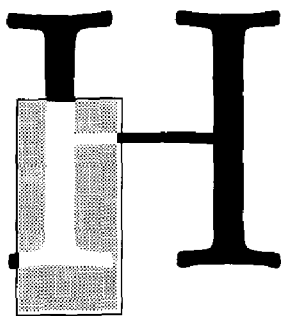

JESÚS VILLALMANZO

DATA I LLOC DE LA MORT DE
JORDI DE SANT JORDI

a hagut de passar molt de temps perquè els crítics s'hagen posat d'acord sobre l'època en què va viure Jordi de Sant Jordi, tot i no haver pogut encara fixar amb exactitud alguns punts cabdals de la seua biografia, com són la data del seu naixement –que continua sense conèixer-se–, el moment exacte del seu traspàs i el lloc precís on va ocórrer el desenllaç. Gràcies al descobriment d'alguns documents i a la relectura d'altres –tots els quals procedeixen de l'Arxiu del Regne de València– estem en condicions de donar resposta a aquestes dues darreres incògnites de la biografia de Jordi de Sant Jordi.

Lluís Nicolau d'Olwer i Martí de Riquer han estat fins ara els investigadors que més dades biogràfiques sobre Jordi de Sant Jordi ens han proporcionat. El primer va publicar un notable article (1913), en què aportava 24 documents procedents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, gairebé tots inèdits, que enriqueixen enormement els coneixements que fins llavors es tenia sobre el poeta cortesà d'Alfons V. Es va saber, entre altres coses, que va acompanyar el Magnànim a Itàlia el 1420, que hi va participar en les jornades guerreres d'aquells dies i que el rei el va recompensar amb l'alcaidia del castell de la Vall d'Uixó i amb una pensió vitalícia de 600 florins anuals que havia de percebre sobre el gra que s'exportava des de Sicília. A més, basant-se, no en freds documents arxivístics, sinó en l'anàlisi de l'obra poètica de Jordi de Sant Jordi, aquest investigador va fixar el 30 de maig de 1423 com a data de la seua captivitat a mans del *condottiere* Francesco Sforza.

Martí de Riquer s'ha ocupat en diverses ocasions de la biografia del nostre poeta. Ho va fer el 1935 i tornà a reelaborar-la en la seua coneguda història de la literatura catalana (1964: 654-676). Hi va fer servir, a més dels documents que havia publicat Nicolau d'Olwer, els que li proporcionà el genealogista valencià Lluís Cerveró i Gomis,

entre els quals cal destacar aquell que ens informa de la data del testament de Jordi de Sant Jordi.

El 1984, Martí de Riquer i Lola Badia (1984:13-53) tingueren l'ocasió d'ampliar novament les dades biogràfiques sobre Jordi de Sant Jordi, ja que ara fan servir ja 53 documents. Com és lògic, s'ocupen de la data i el lloc del seu naixement i la seua mort. La primera, la situen a la darrera del segle XIV. Pel que fa a la data del seu decés, basant-se en els documents de què disposaven, la col·loquen entre el 12 de juny de 1424, data del seu últim testament, i el 30 de gener de 1425, data en què el rei, a causa de la mort del poeta, traspasa a Andreu Abelló els 600 florins anuals que percebia Jordi de Sant Jordi sobre l'exportació de blat de Sicília. No fixen, però, el lloc en què va tenir lloc el fatal desenllaç.

Recentment he localitzat alguns documents a les seccions de «Batlia» i «Reial Cancelleria» de l'Arxiu del Regne de València, gràcies als quals podem precisar més la data concreta del decés de Jordi de Sant Jordi.

El dia 21 de juny de 1424 va comparèixer davant Joan Mercader, batlle general de València, el noble Manuel Díez, cavaller, veí de València, que exercia el càrrec de subalcaid del castell de la Vall d'Uixó per absència i en nom del seu titular, Jordi de Sant Jordi, alcaid de l'esmentat castell. En aquesta compareixença, notifica al batlle general que havia pres coneixement que Jordi de Sant Jordi havia finat, per la qual cosa quedaven vacants els càrrecs que ell ocupava en nom del finat (lòm. I).¹ Mossèn Díez també li va presentar una carta autògrafa d'Alfons V, amb data 27 de novembre de 1421,² en què el rei li prometia, en atenció als serveis prestats a la Corona durant les guerres italianes, la concessió de la primera alcaidia que quedara vacant. En conseqüència, doncs, requeria del batlle que li fera mercè de l'esmentada alcaidia de la Vall d'Uixó.

A més, disposem de tres documents expedits a Barcelona per la Cancelleria d'Alfons V el dia 12 de juliol de 1424. El primer, molt breu (lòm. II),³ és de gran bellesa literària. Quan es refereix a la mort del poeta, ho fa mitjançant un eufemisme, «Dies suos clausit extremos», sens dubte pres d'algun text poètic llatí. Va adreçat a Manuel Díez perquè pose els seus càrrecs a mans del rei.

El segon document⁴ revela que Alfons V va complir la seua paraula i va posar a mans de l'esmentat Manuel Díez la batllia i l'alcaidia de la Vall d'Uixó, després de la mort del seu amic i titular Jordi de Sant Jordi. El tercer document és una simple ratificació del segon.⁵

Pot resultar estrany constatar el fet que els dos primers documents duguen la mateixa data, ja que en el primer es dona un termini de deu dies per realitzar la formalització de la renúncia de la subalcaidia. L'explicació és molt senzilla: Manuel Díez, tan bon punt s'havia assabentat de la mort del seu amic i havia acudit a València davant el batlle general per fer-li palesos els seus drets sobre els càrrecs de la batllia i l'alcaidia de la Vall d'Uixó que havien quedat vacants, es dirigeix immediatament a Barcelona en persona per complir amb els usos i costums de l'època que regien la

(1) ARV: Batlia, l. 1146, ff. 88r^o-89r^o

(2) Ibidem, f. 89r^o

(3) ARV: Reial Cancelleria, reg. 32, f. 96r^o

(4) ARV: Reial Cancelleria, reg. 24, ff. 17r^o-18r^o

(5) Ibidem, f. 18r^o

tinença dels castells reials. Per això, en trobar-se Manuel Díez a Barcelona, va complir amb el ritual existent a l'efecte de manera immediata, i també automàticament va ser nomenat titular de la batllia i alcaidia esmentades.

La informació que ens proporcionen aquests tres documents ens permet d'afirmar que va ser el 12 de juny de 1424, o un dels dies immediatament següents, que va morir Jordi de Sant Jordi, ja que era normal a l'època de fer comparèixer el notari davant el llit dels malalts per rebre'n l'últim testament quan es presumia que les seues esperances de vida eren ja molt escasses o nul·les. Els protocols notariais estan farcits d'aquests casos, per la qual cosa no és agosarat d'afirmar que «fer el seu darrer testament» i «finar» resulten fets gairebé coincidents cronològicament.

El lapse de nou dies que ens queda entre el dia del seu últim testament (12 de juny) i el dia en què Manuel Díez (21 de juny) es presenta davant el batlle general, és més que raonable perquè els correus dugueren la notícia del decés del poeta de Barcelona a València i perquè Manuel Díez poguera al·legar les proves documentals de la promesa reial al seu favor i concertar una audiència al batlle general.

En conclusió, si Jordi de Sant Jordi no va morir el mateix dia 12 de juny en què redactà el seu darrer testament –data que done com la més probable–, finaria dins els dies immediatament següents, posem-ne que entre el 12 i el 15 de juny, però no més tard.

Els documents que aporte no fixen el lloc en què va morir Jordi de Sant Jordi. Hi ha biògrafs que sospiten que va morir a Itàlia, d'altres pensen que el seu decés va tenir lloc a terres hispàniques i uns altres passen per alt aquesta circumstància. Martí de Riquer, per exemple, després d'esbossar l'itinerari d'Alfons V a través d'Itàlia, des de la seua eixida dels Alfacs el 8 de maig de 1420 fins al 8 de novembre de 1423, en què el veiem de tornada a Barcelona, comenta molt prudentment: «Jordi de Sant Jordi hauria pogut tornar d'Itàlia amb el seu rei, ja que sabem que no morí abans del 12 de juny de 1424» (1984:20).

Ara bé, rellegant íntegrament un dels documents que aporta Martí de Riquer en regest (1984: 52), i que li va ser proporcionat per Lluís Cerveró, es pot afirmar sense cap mena de dubte que en efecte Jordi de Sant Jordi va tornar amb Alfons V als territoris hispànics de la Corona d'Aragó a la darrereria del 1423. És molt probable que visitara amb ell la seua ciutat natal de València durant els mesos de febrer, març i abril de 1424 i que de bell nou tornara a Barcelona cap a mitjan maig. A la capital de Catalunya va fixar la seua residència durant la resta de l'any 1424, període en què, com hem indicat, degué ocórrer la mort del poeta valencià, per causes desconegudes.

El document a què faig al·lusió (lãm. III),⁶ amb data 26 de gener de 1431, tracta d'un petit plet dut davant el justícia civil de València a propòsit de la possessió d'un violari que es disputaven el convent de la Saïdia, en nom de sor Isabel de Sant Jordi, que l'havia heretat del seu germà Jordi, i l'hereu de l'altra germana, de nom Francesc Ferrer.

Més que no el resultat del plet, ens interessa la notícia que ens dóna sobre com el poeta havia testat el 12 de juny de 1424 davant Ramon Batlle, lloctinent de protonotari.

(6) ARV: Justícia civil, l. 2530, mà 3, f. 22v^o

Ramon Batlle és un personatge perfectament documentat (Trenchs/Aragó 1983: 70). Havia començat a treballar com a simple escrivà de mandat a la Cancelleria de Ferran I, l'any 1412. Serà Alfons V qui el nomene, poc després de la seua ascensió al tron, lloctinent de protonotari, lloc que conservà fins al seu decés (1455). La seua residència habitual era Barcelona.

Per tot això podem deduir que Jordi de Sant Jordi va morir a Barcelona, molt probablement dins el palau reial, ja que així sembla indicar-ho la presència del lloctinent de protonotari al moment de fer testament.

En resum, tot el que hem exposat fins ací, i a la llum dels nous documents que aporte i de la relectura d'un dels ja coneguts de manera fragmentària, es pot concloure que Jordi de Sant Jordi degué finir a Barcelona entre els dia 12 i 15 de juny del 1424.

JESÚS VILLALMANZO
Arxiu del Regne de València

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- NICOLAU D'OLWER, L. (1913) «Literatura catalana (Notes i comentaris)», *Estudis universitaris catalans*, 7.
- RIQUER, M. de (1935) *Jordi de Sant Jordi. Estudi crític i edició*, Barcelona, col. Els Nostres Poetes.
- (1955) *Jordi de Sant Jordi. Estudio y edición*, Granada, Universidad de Granada.
- (1964) *Història de la literatura catalana*, Barcelona.
- i BADIA, L. (1984) *Les poesies de Jordi de Sant Jordi*, València.
- RUBIÓ i BALAGUER, J. (1953) «Literatura catalana» dins *Historia general de las literaturas hispánicas*, vol. 3, Barcelona, Vergara.
- SEVILLANO COLOM, F. (1965) «Cancillerías de Fernando I y Alfonso V», *AHDE*, 35.
- TRENCHS, J. i ARAGÓ, A.M. (1983) «Cancillerías de la Corona de Aragón y Mallorca», *Folia parisiensia*, Saragossa.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1424, juliol, 12. Barcelona.
ARV: REIAL CANCELLERIA, reg. 32, f. 96 v°

Alfons V ordena a mossèn Manuel Díez, subalcaid del castell de la Vall d'Uixó, que pose en les seues mans, en el termini de deu dies, el susdit castell, per haver mort Jordi de San Jordi, alcaid titular del citat castell de la Vall d'Uixó.

Manuelis Díez.

Alfonsus etc. Ffidei nostro subalcaydo, detentori et custodi castris de Uxo, in regno Valencie situati, salutem et gratiam. Veritatis testimonio ut credimus informati quod Georgius de Sancto Georgio, miles, alcaydus castris de Uxo, dies suos clausit extremos, dicimus et mandamus vobis per prima, secunda et tertia iussionibus et peremptorie, quod intra decem dierum spacium a die presentationis huiusmodi vobis fiende in antea continue computandorum, veniatis et compareatis personaliter coram nobis castrum in nostris posse et manibus traditurus predictum prout iuxta consuetudines et usum Yspanie iuxta quas castrum ipsum teneri solitum extiterit et etiam custodiri casu huiusmodi estis astrictus, alias, lapso termino precontento, procedetur contra vos et bona vestra uti per usum et consuetudinem supradictis reperimus procedendum.

Datum Barchinone die XII julii anno a Nativitate Domini M°CCCC°XXIII°

Rex Alfonsus.

Petrus de Reus mandato regio fecit ad relationem Francisci d'Arinyo, secretarii.

Probata.

II

1424, juliol, 12. Barcelona.
ARV: REIAL CANCELLERIA, reg. 24, ff. 17r°-18r°

Alfons V nomena mossèn Manuel Díez, cavaller i majordom reial, alcaid i batlle del castell i vila de la Vall d'Uixó, càrrecs vacants després de la mort de Jordi de Sant Jordi, en atenció als serveis que havia prestat a la Corona en les campanyes militars italianes.

Alcaydia castris et baiulia Vallis de Uxo pro nobili Manueli Díez, militi.

Nos Alfonsus etc. In nostre mentis aciem discucientes ingenii ac corporis abitudinem prudencie et moris perspicacitatem et pure fidei sinceritatem vestri nobilis et dilecti maiordomi

nostri Manuelis Diez, militis, necnon comendabili merito recolentes duros labores lataque dispendia et sumptuum multiplicium incomoda per vos diversimode passa atque sustenta nostre maiestatis celsitudinem quondam obsequiorum prestacione continua obsecundando per plurimas nostre dicionis terras et partes et signanter in nostro felici passagio ultimate consumato cum decenti armorum comitiva transfretando et alias in cunctis fere discriminum et guerrarum involucris, tam videlicet in regno Sardinie circa erepcionem et recuperacionem civitatis nostre Saceri ac in obsidione civitatis et castrorum Boniffacii et Calvi, quam in regno Apulie. Postquam ad id laudabili proposito apulimus ubi vos debellantem forti animositate comperimus ac prudenti virilitate sagante, vobis propterea, Manueli Diez predicto, ad vestri scilicet vite decursum tenore presentis mera liberalitate in aliquale premissorum reperendum alcaydiam castri et baiuliam Vallis de Uxo regni Valencie, vaccantes ad presens per mortem Georgii de Sancto Georgio, militi, dictorum officiorum ultimi posesoris, prestito prius in presenciarum fidelitatis et alias debetis solitisque homagio juxta usum et consuetudinem Yspanie regendas, tenendas, exercendas et alias custodiendas legaliter atque bene comittimus, concedimus et utique comendamus. Itaque vos, dictus nobilis, sitis alcaydus castri et baiulus Vallis predictorum vita vestra durante ut prefertur ipsaque alcaydie et baiulie officia plenissime habeatis, regatis et exerceatis per vos ipsum juxta usus et consuetudines Hispanie supradictos. Et nichilominus pro vestri salario annuo habeatis et recipiatis ea universa solita salaria necnon redditus, jura, prerogativas, emolumenta et preheminencias quas et que dictus quondam Georgius ac ceteri vestri predecessores in dictis alcaydie et baiulie officiis habere, recipere, uti et gaudere fuere soliti usquequaque de his cumque ut baiulus gesseritis, receperitis atque exercueritis ante dictus Baiulo Generali regni Valencie qui nunc est vel pro tempore fuerit quomodocumque anno quolibet respondendo. Mandantes per hanc eandem dilectis et fidelibus consiliariis nostris Gerenti vices Gubernatoris et dicto Baiulo Generali regni Valencie et eorum locatenentibus necnon subalcaydo seu pro nunc detentori et vel custodi castri prefati ac etiam aliamentis, veteribus et aliame dicte Vallis ceterisque officilis et subditis nostris ubilibet intra regnum constitutis predictum presentibus et futuris ad quos spectet, quatenus vos, dictum nobilem, vestra vita durante, pro alcaydo castri et baiulo Vallis jam dictorum habeant et teneant haberique faciant et teneri et illi eorum ad quos spectet vobis dicto pretextu pareant, obediant et attendant et demum solvant et repudeant de salario, pertinentiis ac aliis redditibus, emolumentis et juribus eisque omnibus quibus et prout aliis qui dicta alcaydie et baiulie tenuerunt et rexerunt officia parere, obedire ac repudere consueverunt et debent et alias teneantur quomodocumque injungentes etiam firmiter et districte subalcaydo, detentori et vel custodi castri predicti sub fide et naturalitate quibus nobis tenetur et alias quanto fortius dici potest quatenus castrum ilico vobis tradat atque liberet supradictum. In cuius rei testimonium presentem fieri jussimus nostro sigillo comuni impendenti munitam.

Datum Barchinoni, XII die julii anno a Nativitate Domini M^oCCCC^o vicesimo quarto, regnique nostri nono.

Rex Alfonsus

Dominus rex informatus de vita mandavit michi Francisco d'Arinyo.

Probata.

III

1424, juny, 21. València
ARV: BAILIA, 1. 1146, ff. 88vº-89vº

Manuel Díez, una vegada coneguda la mort de Jordi de Sant Jordi, es presenta davant el Batlle General de València, tot mostrant-li una carta d'Alfons V, de data 27 de novembre de 1421, on li prometia la primera alcaidia vacant, i reclamant en conseqüència, l'alcaidia de la Vall d'Uixó, vacant després de la mort de Jordi de Sant Jordi.

Anno a Nativitate Domini millesimo CCCCºXXIIIº die mercurii XXI mensis junii devant lo honorable micer Johan Mercader, doctor en leys, conseller del senyor rey e Batle General del regne de València, comparech lo noble mossén Manuel Díez, cavaller, habitador de la ciutat de València e presentà al dit honorable Batle General una letra patent del dit senyor rey, ab son sagell secret en lo dors de aquella segellada, la qual és del tenor següent:

Nos Alfonsus Dei gracia rex Aragonum, Sicilie, Valencia, Maioricarum,... Data in obsidione de Bonifacio XXVII die novembris anno a Nativitate Domini millesimo CCCº vicesimo primo. Rex Alfonsus.

E presentada la damunt dita letra o provesió reyal, encontinent lo dit noble mossén Manuel Díez dix de paraula que com lo dit senyor rey segons tenor de la dessús inserta letra o provesió real haja donat e atorgat a ell qualsevol offici o alcaidia, lo qual o la qual primerament vagarie e vagàs per qualsevol mort civil o natural en lo dit regne de València, lo qual o la qual ell acceptar voldria e volgués, e a audiència sua fos pervengú que mossén Jordi de Sent Jordi, batle e alcayt del castell e Vall d'Uxó serie mort e passat de aquesta present vida en l'altra, per mort del qual lo dit offici de batlia e alcaidia vagaria. Per tal dix que ell, en lo present dia, en virtut de la sobredita letra o provesió reyal acceptava en presència del dit honorable Batle General e volia lo dit offici de batlia e alcaidia dels dits castell e Vall d'Uxó, los quals a present per mort del dit mossén Jordi de Sent Jordi vagan, requerint lo dit honorable Batle General que la sobre dita letra e provesió reyal li ensequís e complís segons serie e tenor de aquella.

E encontinent lo dit honorable Batle General dix que ell reebia la dessús dita letra o provesió reyal ab humil e subjecta reverència del dit senyor rey e que era prest e aparellat de ensequir e complir tot ço que per lo dit senyor rey en e sobre lo dit feyt és provehit e manat que.s faça e ensequescha.

Presentis testimonis foren a les dites coses les honrats en Pere Gracent e en Daniel Barceló, mercaders, ciutadans de València.

IV

1431, gener, 27. València.

ARV: JUSTÍCIA CIVIL, l. 2530, mano 3, f. 22vº

El Justícia civil de València dicta resolució sobre un plet presentat davant el seu tribunal a propòsit de la possessió d'un violari de 115 sous de renda anual, disputat per dues parts de la família Sant Jordi. En aquest document s'afirma que Jordi de Sant Jordi havia fet testament davant Ramon Batlle, lloctinent de protonotari, el dia 12 de juny de 1424.

Del convent de la Caydia, contra en Luis Cubells, en cert nom. Anno a Nativitate Domini millesimo CCCCXXXº primo, die veneris, XXVI januarii, lo honorable Justícia...

De nós, en Pere Mascó, cavaller, Justícia de la ciutat de València en lo Civil, al amat en Lluís Cubells, tudor e curador donat e assignat per la Cort Civil a la persona e béns de Francesquet Cubells, hereu de la dona na Maria, e encara com a pare e legítim administrador del dit Francesquet, hereu de la dita na Maria e a.n Jacme de la Mata, scriptor, e a cascú dels per sí e per lo tot, en los dits noms, o altres legítims procuradors, saluts e dilecció.

Per lo discret en Lorenç Pérez, notari, procurador del convent de la Caydia, nos és stada mostrada una carta pública exequòria e ab submissió de for roborada, feta en València a dos de maig, any mil CCCCXXII en poder d'en Vicent Guardia, notari, continent que la dita dona na Maria, muller quondam d'en Johan Jordi e als seus cent quinze sous de violari cascun any, pagadors a dos de nohembre e de maig mediatim sots pena de XXV sous per cascuna solució.

Item, en après, los dits cent quinze solidos de violari són pervenguts a l'honorable Ysabel Jordi, monja de la Caydia, per testament fet per lo dit mossén Jordi a XII de juny, any mil CCCCXXIII en poder de l'honrat en Ramón Batlle, lochtinent de prothonotari, segons que per la dita carta o testament appar e sia stat afermat per lo dit en Lorenç Pérez, dicto nomine, ésser degut al damunt dit convent o a sor Ysabel Jordi de e per solucions pasades, qui finiren a dos de nohembre proppassat, XXXXVI lliures e X lliures de penes, requirent-nos que.ls hi fassam pagar ensemps ab les messions.

Per tal, a vosaltres sobredits en los dits noms e a cascú dehim e manam que dins X dies primers vinents e peremptorie comptats après presentació de la present hajats les dites quantitas pagades ab les messions al dit convent o oferts a la nostra Cort béns vostres e de la dita cura e herència, clars e desembargats, en los quals execució puxa ésser feta e mostrades justes rahons per què fer no.u dejats. En altra manera serà rebuda qualsevol oferta dels dits béns fahedora, vostra contra no obstant.

Data Valencia, XXVI januarii anno a Nativitate Domini MCCCXXX primo.

En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...

22
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...

En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...

En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...
En nom de Déu... de Sant Jordi...

